

TYRIMINIŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMO SI REIŠMĖ ANTROSIOS PAKOPOS STUDIJOSE

Toma Sakalauskaitė
Šiaulių universitetas

Įvadas

Universitetas, kaip aukštojo mokslo institucija, pagrįstai laikomas vienas seniausių ir svarbiausių įstaigų, nulemiančių visuomenės civilizuotumą (Samalavičius, 2010). Jo paskirties definicijos varijuoja priklausomai nuo laikotarpio. Tačiau pirmiausia tai naujų žinių generatorius, atliekant mokslinius tyrimus. Šiam tikslui realizuoti aukštojo universitetinio mokslo institucijos turi tris studijų pakopas, kurioms pastaruoju metu skiriama ypač daug dėmesio, siekiant realizuoti užsibrėžtus Europos Komisijos strateginiuose dokumentuose (Lisbon strategy, 1997; Bologna Declaration, 1999; Berlin communique, 2003 ir kt.) suformuluotus uždavinius. Lietuvoje daugiapakopė – bakalauro, magistro, doktorantūros – studijų sistema, pradėta realizuoti po 1990 m. Anot R. Laužacko, A. Račkauskaitės, D. Jaškauskaitės (2004), šios sistemos įvedimas sukėlė jos pakopų suderinamumo su darbo rinka bei Europos Sąjungos tendencijomis ir kt. problemų. Su panašiomis problemomis susidūrė daugelis ES šalių švietimo sistemų. Dublino parašuose (2004) bandoma atskirti gebėjimus, būtinus trims pastarosioms pakopoms, ir čia ypatingas dėmesys tenka antrosios pakopos studijoms bei jų apibrėžčiai, nes tai – tarpinė grandis tarp bakalauro ir doktorantūros studijų. Kaip teigia K. Kriščiūnas, J. Staniškis, V. Tričys (2008), magistrantūros studijos – tai pagrindinė aukštojo mokslo studijų pakopa, kurioje ugdomi pirmieji mokslinio darbo įgūdžiai ir išryškėja būsimųjų tyrėjų gebėjimai savarankiškai tęsti, gilinti bei skleisti įgytas žinias. Magistrantūra yra bene svarbiausia mokslininkų rezervo rengimo grandis. Teisės aktuose bei universitetų strategijose kaip esminis studijų rezultato kokybės kriterijus yra akcentuojama magistrantūros absolvento tyrėjo kompetencijų svarba bei pačių tyrimų reikšmė moksliniame sektoriuje. Tai dar labiau pažymi, kad šiuolaikinis magistrantūros absolventas turi būti išplėtojęs tiek bendrąsias, tiek profesines kompetencijas ir iš pastarųjų vieną pagrindinę, t. y. tyriminę kompetenciją, kad gebėtų vykdyti mokslinį tiriamąjį darbą. LR mokslo ir studijų įstatyme (2009) magistrantūros studijos apibrėžiamos, kaip pasirengimas savarankiškam mokslo (meno) darbui arba kitam darbui, kurį atlikti reikia mokslo žinių ir analitinių gebėjimų. Magistrantūros studijos vyksta universitetuose, kuriuose vykdoma studijų kryptį atitinkanti mokslo (meno) veikla.

Analizuojant nacionaliniu lygmeniu magistrantūros studijų programoms keliamus reikalavimus, matyti, jog didžioji dalis studijų turinio orientuojama moksliniams gebėjimams formuoti, kad atliktų mokslinius tyrimus bei parengtų baigiamąjį darbą. Užsienio šalių reikalavimuose esama įvairių magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti modelių, tačiau svarbiausi – tyrimo atlikimo gebėjimai. Antrosios pakopos absolvento žinių lygis sudaryti pagrindą kūrybingam, originaliam, siekiančiam inovacijų absolventui. Neslūgstant mokslininkų, tyrėjų poreikiui visuomenėje, jų rengimas tiek nacionaliniu, tiek europiniu lygmeniu vis sudėtingėja.

Tyrimo tikslas – nustatyti edukologijos magistrantų požiūrį į kompetencijų atlikti mokslinį tyrimą formavimą studijų programoje.

Uždaviniai: aptarti magistrantūros studijų situaciją nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis; atlikti antrosios pakopos studijų studentų apklausos analizę tyriminių kompetencijų ugdymo studijų programoje aspektu.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros šaltinių analizė, dokumentų analizė, interviu, kokybinė rezultatų analizė.

Tyrimo metodika

Mokslinių tyrimų reikšmei, kompetentingumo plėtojimo galimybėms, atliekant mokslinius tyrimus, bei mokslinių tyrimų pritaikomumui profesinėje veikloje nustatyti buvo pasirinktas kriterijinis kokybinio tyrimo sudarymo būdas, t. y. imties vienetus iš populiacijos atrenkant laikantis tam tikrų iš anksto numatytų kriterijų (Rupšienė, 2007). Šiuo atveju buvo išskirti du kriterijai: studijos edukologijos magistrantūros antrame kurse ir darbas švietimo institucijoje. Kokybiniam tyrimams atlikti imties problema nėra svarbi (Bitinas, 1998) todėl 2010 m. kovo mėn. tyrime dalyvavo 8 Šiaulių universiteto edukologijos krypties magistrantūros antro kurso studentai.

Tyrimo rezultatai

Tyrimo rezultatai analizuojami keliais koncentrais: mokslinių tyrimų reikšmė, mokslinio tyrimo gebėjimų plėtojimas, mokslinių tyrimų gebėjimo atlikimo reikšmė profesinėje veikloje. Pirmąjį koncentrą atspindintys teiginiai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. *Mokslinių tyrimų reikšmė*

Kategorija	Sk.	Irodantys teiginiai
Profesiniam kompetentingumui plėtoti	12	Svarbiausi mokslininkų komandai, kuriuos ji atlieka; pritaikytume studijose įgytas žinias; kiekvienam atliekančiam individualiai <...> galima pasisemti patirties, plėtojamos kompetencijos; pačiam sau, nes tu juos atlieki <...> gilini, lygini; pačiam tyrėjui, juk jis viską atlieka; pačiam įgyti mokslinės veiklos įgūdžių, o po to pritaikyti
Švietimo institucijoms	6	švietimo tyrimai <...> skirti švietimo institucijoms; Universitetams, mokykloms ir kitoms su švietimo sritimi susijusioms įstaigoms; institucijoms, kurios susiduria su švietimo problemomis ir jas sprendžia; parodo esamą konkrečios švietimo institucijos padėtį, <...> leidžia identifikuoti situaciją
Visuomenei	6	visuomenės poreikiams tenkinti; Visuomeninių problemų sprendimui; Problemų sprendimui, kurie kyla žmonėms; pats tyrimas nusako jo paskirtį, kokiai suinteresuotai grupei jis bus naudingas ir kokią problemą spęs; visiems, kuriems rūpi, kas aplink juos vyksta

Mokslinių tyrimų reikšmė antrosios pakopos studijose pasiskirsto pagal šias kategorijas: *profesiniam kompetentingumui plėtoti, svarba švietimo institucijoms ir aktualumas visuomenei*. Atskleisdami mokslinių tyrimų reikšmę, informantai dažniausiai pabrėžė, jog moksliniai tyrimai pirmiausia skirti jų profesiniam tobulėjimui ir tik po to išvelgė naudą švietimo institucijoms bei visuomenei. Būtinai atsižvelgti, kad tyrime dalyvavo pedagogai praktikai, todėl jie labiau ir orientavosi į asmeninį kompetentingumą, kuris reiškiasi per jų pedagoginę veiklą. R. Arends (1998) ypač akcentuoja veiksmingų mokyklų tyrimų rezultatų reikšmę pedagogui ir pabrėžia tyrimų svarbą jo veikloje, būtent, pedagogui privalu gebėti mokytis iš mokslinių tyrimų, atsižvelgti į jų re-

zultatus, dirbant tiesioginį darbą, gebėti kai kuriuos tyrimo metodus taikyti pamokose. Šiuo atveju mokslinių tyrimų poreikį ir naudą turėtų įvertinti švietimo institucijos, kuriose tyrimai daugiausia ir atliekamai (...*parodo esamą konkrečios švietimo institucijos padėtį <...> jie padeda identifikuoti situaciją; institucijoms, kurios susiduria su švietimo problemomis...*).

Tačiau, studentų nuomone, ne mažesnę suinteresuotumą moksliniais tyrimais turėtų reikšti pati visuomenė (...*visuomeninių problemų sprendimus; ...visuomenės poreikius tenkinti; visuomenės <...> problemą spęs*).

Mokslinio tyrimo gebėjimai, plėtojami magistrantūros studijose, pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. *Mokslinio tyrimo gebėjimai, plėtojami magistrantūros studijose*

Kategorija	Sk.	Irodantys teiginiai
Tyrimo planavimas ir organizavimas	15	gebėjimas žinias taikyti praktikoje; išmoksti pats planuoti tyrimą, interpretuoti jo duomenis, <...> pasidaryti anketą ar koki kitą tyrimo instrumentą, atlikti interviu; sunkiausia su filosofinėmis teorijomis, atrandi tinkančius tyrimo metodus, planuoti patį tyrimą, ieškai vietas, kur jį atlikti
Tyrimo duomenų apdorojimas	11	svarbu spęsti, kokį tyrimą darysi – kokybinį ar kiekybinį; susipažinome su statistinėmis tyrimo apdorojimo galimybėmis ir kokybinio tyrimo apdorojimo programa; išmoksti pasirinkti, kokia programa naudotis, kaip interpretuoti <...> naudotis kokybinio tyrimo metodais; lenteles, diagramas interpretuoti; pagrindiniai, kaip taikyti kokybinių ir kiekybinių tyrimų metodų technikas
Tyrimų atlikimo kokybė	4	svarbi pačio tyrimo atlikimo kokybė; atlikti patikimą, validų tyrimą; reikšmingi autentiški tyrimo rezultatai, jų apdorojimas, sklaida, neplagijavimas
Tyrimo duomenų sklaida	3	parengti straipsnį publikavimui; rengti straipsnius publikavimui, pristatyti tyrimų rezultatus konferencijoje <...> diskutuoti su mokslininkais; teko dalyvauti su savo tyrimu konferencijoje

Taigi, išryškėjo, jog studijų procesas daugiausia kreipiamas *tyrimo planavimo ir organizavimo, tyrimo duomenų apdorojimo, tyrimo atlikimo kokybės bei tyrimo duomenų sklaidos gebėjimams plėtoti*. Tačiau pagrindinis akcentas – *tyrimo planavimo ir organizavimo bei duomenų apdorojimo* būtini baigiamajam darbui parengti. Gilinantis į antrosios pakopos studijų programoms keliamus bendruosius reikalavimus, pastebėta, kad daugiau nei pusė viso

studijų turinio orientuota į mokslinių tyrimų procesų valdymą bei mokslinio tiriamojo pobūdžio baigiamąjį darbo rengimą. Todėl pirmiausia studijų turinys nukreipiamas pastarųjų gebėjimų ugdymui. Studentams svarbu gebėti: *...žinias taikyti praktikoje; planuoti tyrimą, jo duomenis interpretuoti, <...> pasidaryti anketą ar koki kitą tyrimo instrumentą, atlikti interviu; atrandi tinkančius tyrimo metodus, planuoti patį tyrimą, ieškai vietas, kur jį atlikti*. Ne

mažiau svarbūs yra ir tyrimo duomenų apdorojimo gebėjimai: *išmoksti pasirinkti; kokia programa naudotis, kaip interpretuoti <...> naudotis kokybinio tyrimo metodais; lenteles, diagramas interpretuoti;*

kaip taikyti kokybinių ir kiekybinių tyrimų metodų technikas.

Daugelis studentų studijuoja ir dirba, jų profesinė veikla susijusi su studijuojama sritimi (3 lentelė).

3 lentelė. *Mokslinių tyrimų gebėjimo atlikimo reikšmė profesinėje veikloje*

Kategorija	Sk.	Irodantys teiginiai
Profesinis kompetentingumas	13	pačiam įdomu, kaip specialistui, kaip aš galiu nemokėti atlikti tyrimo; kiekvienas pedagogas turėtų mokėti atlikti tyrimą, čia profesinės kompetencijos dalykas; kaip šios srities specialistas tiesiogiai turiu mokėti tokį darbą atlikti <...> tai savotiškas profesionalumas; pedagogui svarbu tiek taikomieji, tiek fundamentalieji tyrimai ir ne tik jų realizavimas
Veiklos kokybė	10	kiekvienam svarbu taikyti savo veikloje ir identifikuoti tikrąją situaciją; tokiu būdu galima puikių rezultatų pasiekti ugdymo procese; siekiant ugdymo kokybės; tai kokybiškos veiklos garantas; vienareikšmiškai svarbus pedagogui dalykas, jis užtikrina kokybišką ugdymo procesą, nes galima gautus duomenis lyginti įvairiapusiškai
Mokslinės veiklos sąsaja	7	tai savotiškas savęs įvertinimas: tu sugebi daugiau nei tavo kolegos ir gali save realizuoti mokslinėje veikloje; gebėjimas atlikti mokslinius tyrimus įgalina pamatyti savo veiklą kitaip, į ją pažvelgti gal net kitu rakursu, ją tyrinėti; pamatyti savo darbą iš kitos pusės, domėtis juo kitame lygmenyje; tai mokslinės veiklos sąsaja, o rezultatai pritaikomi profesinėje veikloje

Anot R. Laužacko ir kt. (2004), magistro kvalifikacinis laipsnis labai svarbus darbui susirasti. Darbdaviai labiau vertina aukštesnės kvalifikacijos specialistus, kurie, be kitų gebėjimų, yra įvaldę ir mokslinio tyrimo gebėjimus. Mokslinių tyrimų reikšmę profesinėje veikloje galima būtų aiškinti profesinio kompetentingumo, veiklos kokybės ir mokslinės veiklos sąsajos kategorijomis. Taigi, studentai mano, jog gebėjimas atlikti mokslinius tyrimus yra svarbus kiekvienam specialistui (pedagogui), nes tai atliepia ne tik profesinį kompetentingumą: *man pačiam, kaip specialistui įdomu, kaip galiu nemokėti atlikti tyrimo; kiekvienas pedagogas turėtų mokėti atlikti tyrimą, čia profesinės kompetencijos dalykas; kaip šios srities specialistas tiesiogiai turiu mokėti tokį darbą atlikti <...> tai savotiškas profesionalumas, bet ir veiklos kokybę (nes taip įmanoma identifikuoti tikrąją situaciją bei puikių rezultatų pasiekti ugdymo procese) ir kaip mokslinės veiklos sąsają (tai mokslinės veiklos sąsaja; gali save realizuoti ir mokslinėje veikloje; gebėjimas atlikti mokslinius tyrimus įgalina pamatyti savo veiklą kitaip, į ją pažvelgti gal net kitu rakursu, ją tyrinėti).*

Išvados

1. Edukologijos krypties magistrantūros studijų programų studentų nuomone, moksliniai tyrimai yra ypač reikšmingi *profesiniam kompetentingumui plėtoti*. Kiek menkesnė tyrimų reikšmė akcentuojama *visuomenei* bei *švietimo institucijoms*.
2. Daugelis studentų teigia, jog magistro studijų programų turinys iš esmės kreipiamas *tyrimo pla-*

navimo ir organizavimo gebėjimų plėtotei. Jie sudaro tarsi antrosios pakopos studijų programų pagrindą. Mažiausiai dėmesio skiriama *tyrimo duomenų sklaidai*, kuri, matyt, labiau akcentuotina trečiosios pakopos studijose.

3. Gilinantis į mokslinių tyrimų reikšmę profesinėje veikloje, išaiškinta, jog pirmiausia jie svarbūs *vėlgi profesiniam asmens kompetentingumui* bei *veiklos kokybei* plėtoti ir, galbūt, tęsiant veiklą, mokslininko karjerai siekti.

Literatūra

1. Arends R., 1998, *Mokomės mokyti*. Vilnius: Margi raštai.
2. Barnett R., 1992, *The Idea of Higher Education*. SRHE and Open University Press.
3. Barnett R., 1994, *The Limits of Competence: Knowledge, Higher Education and Society*. The Society for Research into Higher Education and Open University Press.
4. *Berlin communique*, 2003. <http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/030919Berlin_Communique.PDF> [2012-09-02].
5. Bitinas B., 1998, *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
6. Bologna Declaration, 1999. <<http://ec.europa.eu/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf>> [2012-09-02].
7. *Dublino aprašai*, 2004. <http://www.smpf.lt/lt/dokumentai/administraciniai_ir_politiniai/dublino_aprasai_2004> [2012-09-02].
8. Kriščiūnas K., Staniškis J., Tričys V., 2008, *Mokslinė veikla: šiuolaikinės tendencijos*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

9. Laužackas R., Račkauskaitė A., Jaškauskaitė D., 2004, Magistrantūros programų kryptingumas ir turinio prieštaravimai Lietuvos universitetuose. *Aukštojo mokslo kokybė*. Kaunas: Morkūnas ir Ko.
10. *Lisabon strategy*, 1997. <<http://www.imo.hr/files/From%20the%20Lisbon%20Strategy%20to%20Europe%202020pdf>>. [2012-09-02].
11. *LR mokslo ir studijų įstatymas*, 2009. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=343430&p_query=&p_tr2=>. [2012-09-02].
12. Rupšienė L., 2007, *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
13. Samalavičius A., 2010, *Universiteto idėja ir akademinė industrija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

THE SIGNIFICANCE OF DEVELOPMENT OF RESEARCH COMPETENCES IN POSTGRADUATE STUDIES

Toma Sakalauskaitė

Summary

Intensive changes in the higher education system take place in many countries of the world. The number of students attending universities decreases, higher education has been turned into a mass phenomenon, internationalisation of higher education influences management of study programmes, however, introduction of the ternary study system, encouraged by the Bologna Process, becomes one of the main highlights in education systems of countries. Here, a special attention is given to postgraduate studies. In accordance with legislations and university strategies, the significance of research competences acquired by a Master's graduate as well as the significance of research as such in the sector of science are emphasised as a major criterion in terms of quality of learning outcomes.

The article discusses the significance of scientific research, development of competences in scientific research and the importance of the ability to carry out scientific research in professional activities. The obtained results show that the importance of scientific research in postgraduate studies is divided in respect of the following categories: development of professional competence, importance for educational institutions and society. Informants, when revealing the importance of scientific research, mostly emphasised that, first of all, their professional growth was the purpose of scientific research, and only then they mentioned the benefits they gave to educational institutions and society. The content of studies is mostly directed towards development of such abilities as research planning and organisation, processing of research data, quality of carrying out research and distribution of research data, meanwhile the significance of scientific research in professional activities could be explained in terms of such categories as professional competence, quality of activities and continuation of research activities. Students clearly claimed that the ability to carry out scientific research was important for every specialist (educator) because it influenced professional competence, quality of activities, etc.

Key words: higher education, Master's studies, research competences.

TYRIMINIŲ KOMPETENCIJŲ UGDYMO SI REIKŠMĖ ANTROSIOS PAKOPOS STUDIJOSE

Toma Sakalauskaitė

Santrauka

Vykstant intensyviems pokyčiams aukštojo mokslo sistemoje, universitetai susiduria su mažėjančiu studentų skaičiumi. Be to, aukštojo mokslo internacionalizavimas daro įtaką studijų programų vadybai. Trinarės studijų sistemos įvedimas, paskatintas Bolonijos proceso, tampa vienu iš pagrindinių akcentų ES šalių švietimo sistemose. Ypatingas dėmesys skiriamas antrosios pakopos studijoms. Teisės aktuose bei universitetų strategijose akcentuojama magistrantūros absolvento tyrėjo kompetencijų, kaip esminio studijų rezultato kokybės kriterijaus, svarba bei pačių tyrimų reikšmė moksliniame sektoriuje.

Straipsnyje aptariama mokslinių tyrimų reikšmė, mokslinio tyrimo gebėjimų plėtojimas ir mokslinių tyrimų gebėjimo atlikimo reikšmė profesinėje veikloje. Tyrimo rezultatai parodė, jog mokslinių tyrimų reikšmė antrosios pakopos studijose pasiskirsto šių kategorijų atžvilgiu: profesinio kompetentingumo plėtotė, reikšmė švietimo institucijoms ir visuomenei. Atskleidami mokslinių tyrimų svarbą, informantai dažniausiai akcentavo, jog moksliniai tyrimai pirmiausia skirti

jų profesiniam tobulėjimui ir tik po to išvelgė naudą švietimo institucijoms bei visuomenei. Magistrantūros studijų turinys daugiausia kreipiamas tyrimo planavimo ir organizavimo plėtotei, tyrimo duomenų apdorojimo, tyrimo atlikimo kokybės bei tyrimo duomenų sklaidos gebėjimams puoselėti. Mokslinių tyrimų reikšmę profesinėje veikloje galima būtų aiškinti profesinio kompetentingumo, veiklos kokybės ir mokslinės veiklos sąsajos kategorijomis. Vienareikšmiškai studentai teigia, jog gebėjimas atlikti mokslinius tyrimus yra svarbus kiekvienam specialistui (pedagogui), nes tai atliepia profesinį kompetentingumą, veiklos kokybę ir kt.

Prasminiai žodžiai: aukštasis mokslas, magistrantūros studijos, tyriminės kompetencijos.

Įteikta 2012-11-05